

رابطه علی هویت سردرگم، و خودکارآمدی با آمادگی به اعتیاد: نقش میانجی هیجان خواهی

مهدی مرشد بهبهانی^۱، داود حیاتی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۶/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۲/۰۴

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر آزمون الگوی رابطه علی هویت سردرگم، و خودکارآمدی با آمادگی به اعتیاد از طریق میانجی گری هیجان خواهی در دانشجویان دختر دانشگاه شهید چمران اهواز بود. **روش:** جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان دختر دانشگاه شهید چمران اهواز در سال ۱۳۹۵ بود که با روش نمونه گیری خوشه ای تصادفی، نمونه ای ۳۰۰ نفری از آن ها انتخاب شد. برای سنجش متغیرهای پژوهش از پرسش نامه سبک های هویت بروزنسکی (۱۹۸۹)، مقیاس خودکارآمدی عمومی شوارتز و جروسلم (۱۹۷۹)، پرسش نامه هیجان خواهی آرنز (۱۹۹۴) و مقیاس آمادگی به اعتیاد وید و بوچر (۱۹۹۲) استفاده شد. ارزیابی الگوی پیشنهادی با استفاده از تحلیل مسیر انجام گرفت. **یافته ها:** نتایج نشان داد که الگوی پیشنهادی، برازنده داده هاست. همچنین، در کل نمونه، تمامی ضرایب مسیر بین متغیرها، از لحاظ آماری معنادار بودند. به علاوه مسیرهای مستقیم هویت سردرگم، خودکارآمدی، و هیجان خواهی به آمادگی به اعتیاد و هیجان خواهی به لحاظ آماری معنادار بودند. از سوی دیگر، نتایج نشان داد رابطه غیرمستقیم هویت سردرگم، و خودکارآمدی با آمادگی به اعتیاد از طریق هیجان خواهی نیز معنادار بود. **نتیجه گیری:** یافته ها دارای تلویحات کاربردی است.

کلیدواژه ها: هویت سردرگم، خودکارآمدی، آمادگی به اعتیاد، هیجان خواهی

۱. کارشناس مقابله با عرضه، شورای هماهنگی مبارزه با موارد مخدر استان خوزستان، اهواز، ایران

۲. نویسنده مسئول: کارشناس پژوهش های منابع انسانی، شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، اهواز، ایران، پست الکترونیکی:

مقدمه

امروزه اعتیاد و پیامدهای ناخوشایند ناشی از آن، یکی از مهم ترین مشکلات سلامت عمومی، در سراسر جهان به شمار می رود (دالی و مارلات، ۲۰۰۵، به نقل از اورکی، ۱۳۹۰) و سازمان بهداشت جهانی^۱ (۲۰۰۳، به نقل از نادری فر، قلعجایی، اکبری زاده و ابراهیمی طبس، ۱۳۸۹) از آن به عنوان رویدادی نگران کننده در دنیا یاد کرده است. تأکید صرف بر روش های پیشگیری سنتی پاسخگوی مشکلات امروز نیست و در خصوص سوء مصرف مواد امروزه نیازمند مداخلات پیشگیری وسیعی هستیم. در این راستا و به منظور پیشگیری مؤثر به نظر می رسد که شناخت و درک علل رفتار ضروری است. به واقع ماهیت پیچیده مشکلات مرتبط با اعتیاد، ضرورت به کارگیری شیوه های پژوهشی چندبعدی و سازمان یافته در این خصوص را نشان می دهد، لذا پژوهش هایی که بتواند عوامل مؤثر بر اعتیاد را در یک سطح وسیع کنترل و مطالعه کند، بیشتر راهگشا خواهد بود (اکبری زردخانه، رستمی و زارعان، ۱۳۸۷). با نگاهی واقع بینانه به مسئله اعتیاد، به راحتی درمی یابیم که مصرف مواد از قرن ها پیش وجود داشته و اکنون نیز کشوری وجود ندارد که از گسترش آن در امان مانده باشد. این مسئله تنها جنبه فردی و شخصی ندارد بلکه آسیبی اجتماعی است که علاوه بر تهدید سلامت جسم و روان افراد، در جنبه های اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی جامعه نیز آثار زیان آور و جبران ناپذیر برجای می نهد (احمدوند، ۱۳۸۷). دانشجویان نیز مانند سایر اقشار جوان از این معضل در امان نیستند. اثرات مصرف مواد در دانشجویان عمیق و گاهی کشنده است (پرویزی، احمدی، نیک بخت نصرآبادی، ۱۳۸۴، به نقل از رضاخانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۱). مصرف مواد در جمعیت دانشجویی موجب صدماتی خواهد شد که از آن جمله می توان به اختلال در روند تحصیل و در نتیجه رکود علمی، انتشار بیشتر مصرف مواد در جامعه دانشجویی و ترویج فرهنگ مصرف در کل جامعه به علت الگو قرار دادن قشر تحصیل کرده، اشاره نمود (رحیمی موقر، محمد، رزاقی، ۱۳۸۱، به نقل از رضاخانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۱). بسیاری از دانشجویان برای اولین بار در دانشگاه ها با فشار روانی متفاوتی روبرو می شوند. برای مثال فشارهای فردی،

میان فردی، تحصیلی و مواردی نظیر ترک کردن خانه، رویارویی با استقلال، برقراری ارتباط با دوستان جدید و فشارهای ناشی از همسالان که می‌تواند دانشجو را در معرض خطر مصرف مواد قرار دهد (لاریمر^۱، کیلمر^۲ و لی^۳، ۲۰۰۵). سازمان بهداشت جهانی اعتیاد را چنین تعریف می‌کند: «حالت سرمستی مزمنی که بر اثر استفاده مکرر از مواد مخدر و محرک (طبیعی یا صنعتی) در فرد و جامعه ایجاد اختلال می‌کند». منظور از آمادگی به اعتیاد، استعداد اعتیاد است؛ به عبارت دیگر، افرادی که آمادگی به اعتیاد بالایی دارند بیش از دیگران در معرض اعتیاد می‌باشند (زرگر، نجاریان، نعیمی، ۱۳۸۷).

یکی از عواملی که در سبب شناسی آمادگی به اعتیاد، نقش مهمی دارد، سبک هویت است. رشد موفقیت‌آمیز هویت باعث توانایی در تصمیم‌گیری، پیشرفت تحصیلی، توانایی در برقراری ارتباط سالم با خانواده و دیگر افراد جامعه، انجام رفتارهای تائید شده به وسیله جامعه و همچنین ورود بدون مشکل به دانشگاه می‌شود. از طرفی رشد نامناسب هویت، موجب عدم توانایی در تصمیم‌گیری‌های مهم و مشکلات رفتاری، شکست‌پای پیگیری تحصیلی، سوء مصرف مواد و همچنین عدم توانایی در برقراری ارتباط صحیح با دیگران می‌شود (شولتز^۴ و شولتز، ۲۰۰۴، به نقل از احمدی، تقی‌پور، خدابخشی کولایی، ۱۳۸۸). از جمله سبک‌های هویتی که با آمادگی به اعتیاد رابطه دارد، سبک هویت سردرگم^۵ افراد دارای سبک هویتی سردرگم توجه اندکی به آینده خود و پیامدهای درازمدت اعمالشان نشان می‌دهند و تصمیمات مبتنی بر هیجان اتخاذ می‌کنند و اعمال و تصمیمات خود را به تعویق می‌اندازند تا این پیامدها و نتایج، مسیر عمل آن‌ها را مشخص کند. این افراد تا جایی که امکان‌پذیر است روبرو شدن با مشکلات و تعارضات را به تعویق می‌اندازند. در هنگام انتخاب و عمل کردن، رفتار آن‌ها را تقاضاها و پیامدهای فوری بیرونی هدایت می‌کند. در این موقعیت، تمایل به اقدامات کوتاه‌مدت دارند؛ پیش از این که بخواهند اصلاحات درازمدتی را در احساس هویت خود ایجاد کنند (بروزنسکی و فراری^۶، ۲۰۰۹). پژوهش‌های مختلفی نشان داده‌اند که سبک هویت سردرگم با مصرف

الکل و مواد رابطه دارد (جونز، روس و هارتمن^۱، ۱۹۹۲، نوری و قربانی، ۲۰۱۰، سماوی، ۲۰۰۸، وایت، وامپلر و وین^۲، ۱۹۹۸، به نقل از حسینی المدنی، احدی، کریمی، بهرامی و معاضدیان، ۱۳۹۰).

خودکارآمدی^۳ یکی دیگر از متغیرهایی است که با آمادگی به اعتیاد ارتباط دارد و یکی از کارآمدترین موضوعها در نظریه‌ها و الگوهای تغییر رفتار به ویژه نظریه شناخت اجتماعی بندورا بوده و تأثیرات آن در زمینه‌های گوناگونی از جمله مصرف و سوء مصرف مواد مخدر بارها گزارش شده است (بورلسون و کامینر^۴، ۲۰۰۵). خودکارآمدی به باورهای افراد درباره توانایی‌هایشان در سامان دادن انگیزه‌ها، منابع شناختی و اعمال کنترل بر یک رخداد معین اشاره دارد (مسعودنیا، ۱۳۸۶). خودکارآمدی داوری و قضاوت درباره قابلیت‌ها و توانایی‌های فرد برای مدیریت موقعیت‌های پیشاینده مؤثر بر زندگی است (بندورا^۵، ۲۰۰۶). بندورا (۱۹۹۳) در نظریه شناختی-اجتماعی خود با پیش کشیدن مفهوم خودکارآمدی بر ادراک فرد بر کارآمدی شخصی به عنوان میانجی شناختی تأکید می‌کند، بدین معنی که آدمی به هنگام انجام عمل، به داوری در مورد توانایی و شایستگی‌های خود می‌پردازد و این قضاوت بر تفکر، هیجان، عواطف و نتیجه عمل تأثیر می‌گذارد. یافته‌های پژوهشی حاکی از این است که بین خودکارآمدی و سوء مصرف مواد رابطه معناداری وجود دارد (دولان، مارتین و روزنو^۶، ۲۰۰۸، تات^۷ و همکاران، ۲۰۰۸، مک کلار، ایلگس، موس و موس^۸، ۲۰۰۸). کیامرثی و ابوالقاسمی (۱۳۹۰) در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که خودکارآمدی، هیجان‌خواهی و راهبردهای مقابله با استرس می‌توانند در پیش‌بینی استعداد سوء مصرف مواد در دانشجویان نقش مهمی ایفا نمایند.

هیجان‌خواهی^۹ یکی دیگر از متغیرهایی است که با آمادگی به اعتیاد رابطه دارد. هیجان‌خواهی از آن جهت که میزان باز بودن شخص نسبت به تجارب جدید را توصیف می‌نماید، می‌تواند نقش مهمی در سبب‌شناسی اعتیاد ایفا کند. هیجان‌خواهی، نوعی تمایل

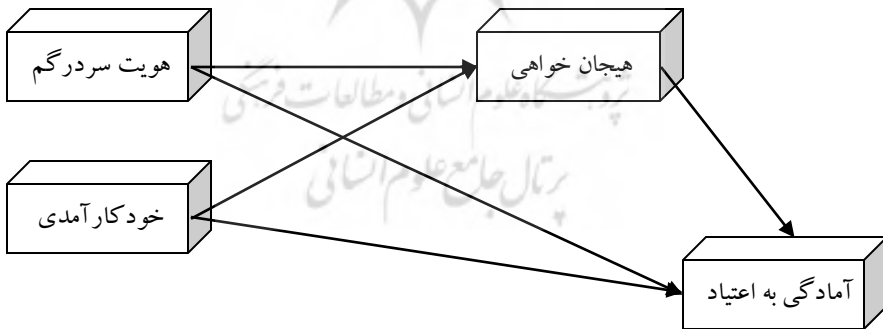
1. Jones, Ross, & Hartman
2. White, Wampler, & Winn
3. self-efficacy
4. Burleson, & Kaminer
5. Bandura

6. Dolan, Martin, & Rohsenow
7. Tate
8. McKellar, Ilgen, & Moos
9. sensation seeking

ارثی برای شروع یک فعالیت مشتاقانه در پاسخ به محرک‌های جدید است. افراد با هیجان خواهی بالا معمولاً افرادی تنوع طلب، کم حوصله، تکانشی در رسیدن به پاداش، ناتوان از پذیرش ناکامی و عموماً نظم ناپذیر هستند (هات‌باکس^۱، ۲۰۰۲). شواهد قابل ملاحظه‌ای سوء مصرف مواد را به هیجان خواهی ربط می‌دهند (چندرا، کریشنا، بنگال و راماکریشنا^۲، ۲۰۰۳، درواکس و بیلی^۳، ۲۰۰۱). قاسمی و همکاران (۱۳۹۰)، به مقایسه هیجان خواهی در افراد معتاد و سالم پرداختند که نتایج نشانگر تفاوت معنی دار هیجان خواهی بین دو گروه بود.

با توجه به مطالب ارائه شده و نقش متغیرهای پیش‌بین و میانجی در تعیین اثر بر روی آمادگی به اعتیاد، الگویی از روابط بین این متغیرها طراحی شد. اگرچه تحقیقات پیشین به بررسی متغیرهای مورد نظر به صورت ساده پرداخته‌اند، بر اساس بررسی به عمل آمده در پیشینه پژوهشی تا کنون الگویی که تمام این متغیرها را در خود جای داده باشد مورد آزمون قرار ننگرفته است. بنابراین در این بررسی الگوی پیشنهادی شکل ۱ مورد آزمون قرار گرفت و به این سؤال پاسخ داده شد که هویت سردرگم، و خودکارآمدی از طریق هیجان خواهی چه تأثیری بر آمادگی به اعتیاد بر جای می‌گذارد؟

۲۶۱
261

شکل ۱: الگوی پیشنهادی اثرات مستقیم و غیرمستقیم هویت سردرگم و خودکارآمدی بر آمادگی به اعتیاد از طریق هیجان خواهی

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

پژوهش حاضر همبستگی از نوع تحلیل مسیر است. جامعه آماری در این پژوهش شامل دانشجویان دختر دانشگاه شهید چمران اهواز بود که در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ مشغول به تحصیل بودند. نمونه تحقیق بر اساس جدول مورگان شامل ۳۰۰ دانشجوی دختر بود که به صورت خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شدند. بدین صورت که ابتدا از بین دانشکده‌های دانشگاه شهید چمران اهواز پنج دانشکده به صورت تصادفی انتخاب شدند، سپس در مرحله بعدی چهار کلاس از هر دانشکده به صورت تصادفی انتخاب شد و پرسش‌نامه‌ها در بین دانشجویان دختر این کلاس‌ها اجرا شد. میانگین و انحراف استاندارد سن دانشجویان دختر به ترتیب ۲۴/۲۹ و ۶۹/۴ سال بود. از نظر مدرک تحصیلی، از میان ۳۰۰ نفر دانشجوی، ۳۵ نفر (۱۱/۶ درصد) در مقطع کاردانی، ۱۴۷ نفر (۴۹ درصد) در مقطع کارشناسی، ۹۸ نفر (۳۲/۶ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد و ۲۰ نفر (۶/۶ درصد) در مقطع دکترا مشغول به تحصیل بودند.

ابزار

۱- پرسش‌نامه تجدید نظر شده سبک‌های هویت برزنسکی^۱: این پرسش‌نامه را نخستین بار برزنسکی (۱۹۸۹) به منظور ارزیابی سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم/اجتنابی تدوین کرد. در این ابزار تعهد هویت نیز جداگانه اندازه‌گیری می‌شود. این پرسش‌نامه ابزاری مداد-کاغذی است که ۴۰ سؤال دارد، ۱۱ سؤال آن مربوط به سبک هویت اطلاعاتی، ۱۰ سؤال مربوط به سبک هویت سردرگم، ۹ سؤال در زمینه سبک هویت هنجاری می‌باشد و ۱۰ سؤال میزان تعهد هویت را اندازه‌گیری می‌کند (قادری و مصطفایی، ۱۳۹۱). این پرسش‌نامه بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالف تا حدودی مخالف، مطمئن نیستم تا حدودی موافق و کاملاً موافق پاسخ‌دهی می‌شود. وایت و همکاران (۱۹۹۸) ضریب آلفای کرونباخ را برای سبک‌های اطلاعاتی، هنجاری و

۲۶۲

262

سال: نازدهم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶
Vol. 11, No. 44, Winter 2018

سردرگم به ترتیب ۰/۷۳ و ۰/۶۷ و ۰/۶۹ گزارش کردند. وایت و همکارانش (۱۹۹۸) از طریق توافق فرم اصلی سبک‌های هویت و سبک‌های هویت ویرایش ششم روایی همگرا را بررسی و مطلوب گزارش نمودند ($P < ۰/۰۰۱$). (در پژوهش حاضر، اعتبار از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ گزارش شد.

۲- مقیاس خودکارآمدی عمومی^۱: این مقیاس یک ابزار خود گزارشی مخصوص بزرگسالان (بالای ۱۲ سال) است که توسط شوآرتزر^۲ و جروسلم^۳، در سال ۱۹۷۹ (به نقل از رنجبر نوشری و همکاران، ۱۳۹۲) به منظور ارزیابی خودکارآمدی عمومی و اجتماعی ساخته شد. شوآرتزر و جروسلم در سال ۱۹۸۱ آزمون را مورد بازنگری قرار داده و تعداد عبارت آن را به ۱۰ کاهش دادند. این پرسش‌نامه به صورت طیف لیکرت ۴ درجه‌ای (از اصلاً صحیح نیست تا کاملاً صحیح) پاسخ‌دهی می‌شود (کمر زرین، زارع و بروکی میلان، ۱۳۹۱). اعتبار آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در کانادا ۰/۸۸، کاستاریکا ۰/۸۱، آلمان ۰/۸۱، بریتانیا ۰/۸۸، فرانسه ۰/۸۲، اسپانیا ۰/۸۴، ژاپن ۰/۹۱، اندونزی ۰/۷۹ و در هند ۰/۷۵ به دست آمده و نشان دهنده همسانی درونی مطلوب در میان مردم کشورهای مختلف جهان است (کمر زرین، و همکاران، ۱۳۹۱). در پژوهش حاضر، ضریب اعتبار آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۸ به دست آمد.

۳- مقیاس هیجان‌خواهی آرنت: این مقیاس توسط جفری آرنت^۴ (۱۹۹۴)، به نقل از رجبی، نریمانی و حسینی، (۱۳۹۲) ساخته شد. دارای ۲۰ گویه است و ۲ خرده‌مقیاس تازگی^۵ و شدت^۶ دارد. این مقیاس با مفهومی از هیجان‌خواهی با نیاز به تازگی و شدت محرک به عنوان دو محور فرعی مشخص شده است. همچنین به جای تاکید بر هر گونه پایه ژنتیک و زیست‌شناختی که در نسخه پنجم زاگرم‌ن مد نظر بود، این مقیاس به نقش جامعه‌پذیری و تعامل اجتماعی در هدایت رفتار توجه دارد (کارترو، دیوس و سالیانس^۷، ۲۰۰۸، به نقل از رجبی، نریمانی و حسینی، ۱۳۹۲). نمره‌گذاری آن بر اساس طیف لیکرت

1. generalized self-efficacy scale
2. Schwartz
3. Jerusalem
4. Arnett

5. novelty
6. intensity
7. Carretero, Dios, & Salinas

هرگز= ۱ تا خیلی زیاد= ۴) است. در مطالعه آرنت (۱۹۸۰ به نقل از کیامرثی و ابوالقاسمی، ۱۳۹۰) ضریب آلفای کرونباخ در دامنه‌ای از ۰/۸۳ تا ۰/۸۶ به دست آمده است. ۴-مقیاس آمادگی به اعتیاد: این مقیاس توسط وید و بوچر^۱ (۱۹۹۲)، به نقل از زرگر، نجاریان و نعیمی، (۱۳۸۷) ساخته شد و تلاش‌هایی در جهت روایی‌یابی آن در کشور صورت گرفت (به‌طور مثال، کردمیرزا، آزاد و اسکندری، ۱۳۸۲، به نقل از زرگر، نجاریان و نعیمی، (۱۳۸۷)). در این پژوهش از مقیاس ایرانی آمادگی به اعتیاد^۲ استفاده شد که زرگر (۱۳۸۵)، به نقل از زرگر، و همکاران، (۱۳۸۷) با توجه به وضعیت روانی-اجتماعی جامعه ایرانی ساخته است. از دو عامل و ۴۱ گویه (۳۶ گویه به اضافه ۵ گویه دروغ‌سنج) تشکیل شده است. در عامل اول (آمادگی فعال) بیشترین گویه‌ها به ترتیب مربوط به رفتارهای ضد اجتماعی، میل به مصرف مواد، نگرش مثبت نسبت به مواد، افسردگی و هیجان‌خواهی می‌باشد و در عامل دوم (آمادگی منفعل) بیشترین گویه‌ها مربوط به عدم ابراز وجود و افسردگی می‌باشند. در مطالعه زرگر (۱۳۸۵)، به نقل از زرگر، نجاریان و نعیمی، (۱۳۸۷) اعتبار این مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۰ گزارش شد. ضریب آلفا برای عامل اول (فعال) ۰/۹۱ و برای عامل دوم (منفعل) ۰/۷۵ گزارش شد. در پژوهش حاضر، ضریب اعتبار از روش آلفای کرونباخ ۰/۹۴ به دست آمد.

یافته‌ها

آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در نمونه انتخابی

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد	کمینه	بیشینه
هویت سردرگم	۳۸/۷۱	۶/۴۵	۲۵	۵۰
خودکارآمدی	۲۹/۶۴	۶/۳۷	۱۹	۴۰
هیجان‌خواهی	۶۷/۶۴	۸/۳۴	۴۱	۷۹
آمادگی به اعتیاد	۷۱/۳۲	۲۰/۳۱	۱۴	۱۰۵

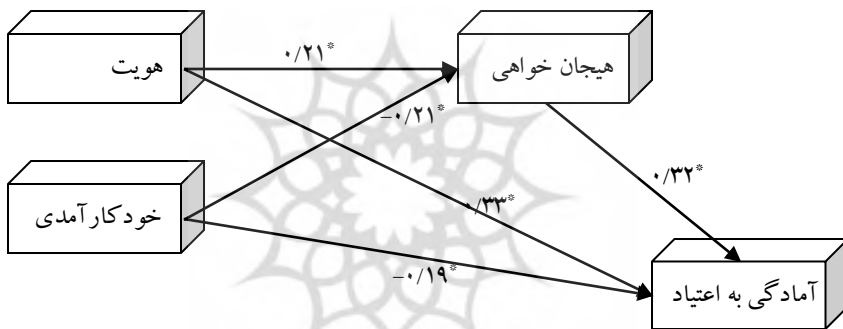
ماتریس همبستگی متغیرها در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	خودکارآمدی	هیجان خواهی	آمدگی به اعتیاد
هویت سردرگم	-۰,۳۴**	۰,۴۲**	۰,۵۷**
خودکارآمدی	۱	-۰,۳۵**	-۰,۵۴**
هیجان خواهی	-	۱	۰,۵۸**
آمدگی به اعتیاد	-	-	۱

**P<۰,۰۱

به منظور آزمون رابطه هویت سردرگم، و خودکارآمدی با آمدگی به اعتیاد با میانجی گری هیجان خواهی در بین دانشجویان، از روش تحلیل مسیر استفاده شد. بنابراین، الگوی پیشنهادی شکل ۲ ارائه شد.

شکل ۲: الگوی پیشنهادی به همراه ضرایب استاندارد مسیر متغیرها در پژوهش

با توجه به شکل ۲ ملاحظه می شود که تمامی ضرایب مسیرها در سطح ۰/۰۵ معنادار می باشند. برازندگی الگوی پیشنهادی نیز مورد بررسی قرار گرفت. برای تعیین کفایت برازندگی الگوی پیشنهادی با داده ها، ترکیبی از شاخص های برازندگی به کار گرفته شد. جدول ۳ شاخص های برازندگی الگوی پیشنهادی را نشان می دهد.

جدول ۳: شاخص های برازندگی الگوی پیشنهادی در پژوهش حاضر

شاخص ها	χ^2	df	/df χ^2	GFI	AGFI	NFI	CFI	IFI	TLI	RMSEA
الگوی پیشنهادی	۵/۰۸	۳	۱/۶۹	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۰۴

طبق مندرجات جدول ۳ مقادیر شاخص‌های برازندگی الگوی پیشنهادی، شامل شاخص نسبت مجذور کای به درجه آزادی ۱/۶۹، شاخص نیکویی برازش ۰/۹۹۴، شاخص نیکویی برازش تطبیقی ۰/۹۶، شاخص برازندگی افزایشی ۰/۹۹، شاخص برازندگی توکر- لویس ۰/۹۸، شاخص برازندگی تطبیقی ۰/۹۹، شاخص برازندگی هنجار شده ۰/۹۹ و مقدار شاخص جذر میانگین مجذورات خطای تقریب ۰/۰۴، نشان دادند که الگوی پیشنهادی از برازش مناسبی برخوردار است.

برای بررسی فرضیه‌های مبنی بر روابط غیرمستقیم متغیرها، از بوت استرپ^۱ استفاده شد. برخی فرضیه‌های الگوی پیشنهادی، حاکی از مسیرهای غیرمستقیم و واسطه‌ای بین متغیرهای پژوهش بود. در این پژوهش روابط غیرمستقیم متغیرها (با یک میانجی) از طریق روش بوت استرپ مورد آزمون قرار گرفت. جدول ۴ نتایج برآوردهای مسیرهای غیرمستقیم با استفاده از این روش برای فرضیه‌های غیرمستقیم را نشان می‌دهد.

جدول ۴: نتایج روش بوت استرپ برای مسیرهای واسطه‌ای پژوهش در الگوی پیشنهادی

مسیرها	بوت استرپ (حد پایین)	بوت استرپ (حد بالا)	فاصله اطمینان
هویت سردرگم هیجان‌خواهی آمادگی به اعتیاد	۰/۰۳۳۰	۰/۱۱۶۷	۰/۹۵
خودکارآمدی هیجان‌خواهی آمادگی به اعتیاد	-۰/۱۲۶۱	-۰/۰۳۴۲	۰/۹۵

با توجه به اینکه حد بالا و پایین مسیرهای غیرمستقیم صفر را در بر نمی‌گیرد حاکی از معنا دار بودن این مسیرها می‌باشد. بنابراین، تحلیل‌های الگویابی معادلات ساختاری، برازش خوب الگوی پیشنهادی با داده‌ها و تایید مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم را مورد حمایت قرار دادند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه علی هویت سردرگم، و خودکارآمدی با آمادگی به اعتیاد از طریق هیجان‌خواهی در دانشجویان دختر دانشگاه شهید چمران اهواز بود. همانگونه که ملاحظه شد، مدل پیشنهادی به همراه تمامی فرضیه‌های پژوهش مورد تایید

واقع شدند. در تبیین تائید مدل می توان چنین اظهار داشت که مکانیزم زیربنایی مصرف مواد در افراد دارای هویت سردرگم چندان پیچیده نیست. عدم پابندی به هدف‌های مثبت و عضویت این گونه افراد در گروه‌های ضد اجتماعی، بدبینی، خشم، احساس بی پناهی و ناامیدی و فقدان یک معنای شفاف از هویت می تواند تسهیل کننده روی آوری آن‌ها به مصرف مواد مخدر باشد (واترمن، ۱۹۸۴ و کروگر، ۲۰۰۰، به نقل از شیخ الاسلام زاده و کاکوئی، ۱۳۹۰). از سوی دیگر، هنگام رویارویی با رویدادهای نامطلوب و استرس‌زا، افرادی که خود کارآمدی بالایی دارند، پایداری بیشتری از خود نشان می‌دهند و تفکرات منفی درباره خود و توانایی‌های خود را نمی‌پذیرند. بر این اساس، احساس خود کارآمدی به آن‌ها کمک می‌کند تا در مقابل مواد و فشار دوستان مقاومت کنند و رفتارهای خود را کنترل نمایند (طارمیان، ۱۳۸۷، به نقل از کیامرثی و ابوالقاسمی، ۱۳۹۰). همچنین می‌توان گفت افرادی که خود کارآمدی پایینی دارند به آسانی در رویارویی با مشکلات متقاعد می‌شوند که رفتار آن‌ها بی‌فایده است و سریع از تلاش دست برمی‌دارند. در حالی که افرادی که خود کارآمدی بالایی دارند، موانع را با بهبود مهارت‌های خودمدیریتی و پشتکار برمی‌دارند و در برابر مشکلات ایستادگی و بر امور تسلط بیشتری دارند و عدم اطمینان کمتری را تجربه می‌کنند. از این رو در یک خود کارآمدی می‌تواند باعث حفظ و نگهداری رفتارهای ارتقا دهنده سلامت شود و از تمایل افراد به سوی مصرف مواد خودداری کند (بندورا، ۲۰۰۶). به علاوه، افراد هیجان‌خواه انسان‌هایی هستند که در باروری تجارب درونی و دنیای بیرونی کنجکاو بوده و زندگی آن‌ها سرشار از تجربه است. این افراد طالب لذت بردن از نظریه‌های جدید و ارزش‌های غیرمتعارف هستند و در مقایسه با افرادی که در این شاخص نمرات پایینی کسب می‌کنند، احساسات مثبت و منفی فراوانی دارند (فتحی آشتیانی، ۱۳۹۱، به نقل از وطن خواه، اکبری شایه، دلاور، ریاحی و پاک، ۱۳۹۳). علاوه بر این، افراد هیجان‌خواه با توجه به نظریه برانگیختگی برای رسیدن به سطح برانگیختگی به تجارب تازه و بعضاً خطرناک نیاز دارند، این امر می‌تواند آن‌ها را برای سوء مصرف مواد آماده کند (واگنر، ۲۰۰۱). طبق نظر زاگرن (۱۹۷۹)، به نقل از مهربانی زاده هنرمند، شهنی ییلاق و فتحی، (۱۳۸۷)، ساختار هیجان‌خواهی به مقدار

انگیختگی که دستگاه عصبی مرکزی شخص از منابع بیرونی تحریک نیاز دارد، مربوط می شود. افراد هیجان خواه بالا، تحریک دائمی مغز را ترجیح می دهند و افراد کم هیجان خواه تحریک مغزی کمتری را ترجیح می دهند. بیشتر موادی که افراد مصرف می کنند، انگیختگی را افزایش می دهد. احتمالاً به همین علت است که افراد زیاد هیجان خواه بیش از افراد کم هیجان خواه تمایل به مصرف مواد دارند. علاوه بر این افراد هیجان خواه به دلیل اضطراب پایین و تحریک پذیری و تکانش گری بالا در هنگام برخورد با محرک هایی مانند مواد افیونی، خطرات آن را کمتر پیش بینی کرده و بیشتر به سمت مصرف آن تمایل پیدا می کنند (مگید، مک لین و کولدر، ۲۰۰۷، کوماو، استوارت و پاملا، ۲۰۰۱، به نقل از قاسمی و همکاران، ۱۳۹۰).

با توجه به ویژگی هایی که افراد دارای سبک هویت سردرگم دارند می توان گفت که این افراد بین منابع گوناگون هویت، هماهنگی و همخوانی ایجاد نموده اند و حالتی گیج و سردرگم دارند و در مقایسه با دیگر سبک ها، شک گرا و نسبت به تجربیات جدید باز هستند. باز بودن این افراد برای تجارب جدید می تواند یکی از زمینه سازهای مهم شخصیتی برای تجربه مواد و در ادامه سوء مصرف شود. از سوی دیگر به دلیل این که این افراد هنوز هویت مستحکم و مستقل و بالغ کسب نموده اند در روابط بین فردی و کسب مهارت های زندگی و سایر کارکردهای روان شناختی ضعیف عمل می کنند و نمی توانند روابط خود را با دیگران به خوبی تنظیم کنند و از عهده مشکلات زندگی برآیند. بنابراین دچار افت تحصیلی و ناسازگاری اجتماعی شده و در شرایط آسیب زا و پرخطر، احتمال بیشتری دارد که جذب گروه های خرده فرهنگ مواد شوند. از سوی دیگر افراد هیجان خواه کنجکاو بوده و زندگی آن ها سرشار از تجربه است. این افراد طالب لذت بردن از نظریه های جدید و ارزش های غیرمتعارف هستند و در مقایسه با افرادی که در این شاخص نمرات پایینی کسب می کنند، احساسات مثبت و منفی فراوانی دارند (فتیحی آشتیانی، ۱۳۸۹). علاوه بر این، افراد هیجان خواه با توجه به نظریه برانگیختگی به تجارب تازه و بعضاً پر خطر نیاز دارند، این امر می تواند آن ها را برای سوء مصرف مواد آماده کند (فتیحی آشتیانی، ۱۳۸۹، به نقل از وطن خواه و همکاران، ۱۳۹۳).

از نظر بندورا، داشتن یا افزایش احساس خود کارآمدی بالا می تواند موقعیت تهدید آمیز را مبدل به یک موقعیت مطمئن کند (بنیان و همکاران، ۲۰۱۰، باندورا، ۱۹۹۷، دیور و کامینگز، ۲۰۰۱). به طوری که هنگام رویارویی با رویدادهای نامطلوب و استرس زا، افرادی که خود کارآمدی بالایی دارند می توانند بر اندیشه خود، کنترل داشته باشند، پایداری بیشتری از خود نشان می دهند و تفکرات منفی درباره خود و توانایی خود را نمی پذیرند. از سوی دیگر، افراد با خود کارآمدی پایین، از هر کنشی که به باور آن ها، فراتر از توانایی شان باشد پرهیز می کنند، و موقعیت های استرس زا را غیر قابل کنترل دانسته و بیشتر به راهبردهای مقابله ناکارآمد هیجان مدار مانند اجتناب، خویش تن داری، ایجاد دوستی های مخرب و مصرف مواد مخدر و الکل روی می آورند (بنیان و همکاران، ۲۰۱۰، باندورا، ۱۹۹۷، دیور و کامینگز، ۲۰۰۱، ویلیامز و همکاران، ۱۹۹۲). در مجموع باورهای فرد درباره کارآمدی نقش اساسی در کنترل موقعیت های استرس زا دارد. بر این اساس، وجود باورهای خود کارآمدی پایین مانع کنار آمدن با موقعیت های استرس زا می شود. در واقع، چنین افرادی از اندیشه خود کنترلی پایینی برخوردارند که خود منجر به تفکرات منفی درباره خویش تن و توانایی خود می شود. از این رو این افراد که احساس استرس بیشتری می کنند و خود را ناتوان و ناکارآمد می دانند، به آسانی تسلیم می شوند و احساس افسردگی، اضطراب و ناامیدی می کنند و برای کنار آمدن با مشکلات روانی خود و برای رسیدن به آرامش و احساس بهتر رو به مصرف الکل و مواد مخدر می آورند.

منابع

- احمدوند، محمد علی (۱۳۸۷). *اعتیاد، سبب شناسی و درمان آن*. انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران، چاپ سوم.
- احمدی، فرید؛ تقی پور، ابراهیم و خدابخشی کولایی (۱۳۸۸). مقایسه سبک های هویت یابی نوجوانان با یا بدون سوء مصرف مواد. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۴(۱۳)، ۵۰-۳۹.
- اکبری زردخانه، سعید؛ رستمی، رضا و زارعان، مصطفی (۱۳۸۷). رابطه هوش هیجانی و مکانیزم های دفاعی با اعتیاد. *فصلنامه روان شناسی ایرانی*، ۴(۱۵)، ۳۰۳-۲۹۲.
- اورکی، محمد (۱۳۹۰). بررسی رابطه خشم، خود کارآمدی، مهارت های مقابله ای و میل به مصرف مواد در گروهی از درمان جویان وابسته به مواد مخدر افیونی. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۵(۱۸)، ۵۴-۳۹.

حسینی‌المدنی، سید علی؛ احدی، حسن؛ کریمی، یوسف؛ بهرامی، هادی و معاضدیان، آمنه (۱۳۹۰). مقایسه تاب‌آوری، سبک‌های هویتی، معنویت و حمایت اجتماعی ادراک شده در افراد معتاد، غیر معتاد و بهبود یافته. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۶(۲۱)، ۶۴-۴۷.

رجبی، سوران؛ نریمانی، محمد و حسینی، سید سامان (۱۳۹۲). مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و هیجان‌خواهی رانندگان تصادف کرده با رانندگان عادی. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۷(۲۵)، ۵۳-۳۹.

رضاخانی مقدم، حامد؛ شجاعی زاده، داوود؛ لشگر آرا، بهنام؛ صفری، حسین؛ سوادپور، محمد تقی و صحبت‌زاده، رزاق (۱۳۹۱). مقایسه مصرف مواد مخدر و علل گرایش به آن در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران و دانشگاه تهران. *مجله تحقیقات نظام سلامت*، ۸(۷)، ۱۱-۱.

رنجبرنوشتری، فرزانه؛ محمودعلیلو، مجید؛ اسدی مجره، سامره؛ قدرتی، یلدا و نجار مبارکی، سیده مهسا (۱۳۹۲). مقایسه راهبردهای مقابله با استرس، کمال‌گرایی و خودکارآمدی در افراد مبتلا به اختلال مصرف مواد و افراد بهنجار. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۷(۲۵)، ۵۶-۳۹.

زرگر، یداله؛ نجاریان، بهمن و نعامی، عبدالزهرا (۱۳۸۷). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی (هیجان‌خواهی، ابراز وجود و سرسختی روان‌شناختی)، نگرش مذهبی و رضایت زناشویی با آمادگی اعتیاد به مواد مخدر در کارکنان یک شرکت صنعتی در اهواز. *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی*، ۱۵(۱)، ۹۹-۱۲۰.

شیخ‌الاسلام‌زاده، سلما و کاکوئی، مرضیه (۱۳۹۰). رابطه بین ابعاد هویت و سبک‌دلبستی با گرایش به سوء مصرف مواد مخدر. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی دانشگاه آزاد واحد تنکابن*، ۲(۳)، ۵۳-۳۹.

قادری، داود و مصطفایی، علی (۱۳۹۱). سبک‌های هویت و جهت‌گیری مذهبی در دانشجویان دختر و پسر. *مطالعات اجتماعی - روان‌شناختی زنان*، ۱۰(۴)، ۱۵۸-۱۳۷.

قاسمی، نظام‌الدین؛ ربیعی، مهدی؛ حقایق، سیدعباس و پالاهنگ، حسن (۱۳۹۰). مقایسه سطح هیجان‌خواهی، راهبردهای مقابله‌ای و میزان آسیب‌پذیری در برابر استرس در بین معتادان تحت درمان نگهدارنده با متادون و افراد سالم. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۵(۱۸)، ۲۰-۷.

کمرزین، حمید؛ زارع، حسین و بروکی میلان، حسن (۱۳۹۱). اثربخشی درمان شناختی-رفتاری بر افزایش خودکارآمدی و بهبود علائم اعتیاد در بیماران وابسته به مواد. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۶(۲۲)، ۸۵-۷۵.

کیامرثی، آذر و ابوالقاسمی، عباس (۱۳۹۰). ارتباط خودکارآمدی، هیجان‌خواهی و راهبردهای مقابله با استرس با استعداد سوء مصرف مواد در دانشجویان. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۵(۲۰)، ۲۴-۷.

مسعودنیا، ابراهیم (۱۳۸۶). خودکارآمدی ادراک شده و راهبردهای مقابله در موقعیت‌های استرس‌زا، *مجله روان‌پزشکی بالینی ایران*، ۱۳(۴)، ۴۱۵-۴۰۵.

مهرایی‌زاده هنرمند، مهناز؛ فتحی، کیهان و شهنی بیلاق، منیجه (۱۳۸۷). بررسی افسردگی، هیجان‌خواهی، پرخاشگری، سبک‌های دلبستگی و وضعیت اقتصادی اجتماعی به عنوان پیش‌بین‌های وابستگی به مواد مخدر در نوجوانان پسر شهر اهواز. *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی*، ۱۵(۱)، ۱۷۸-۱۵۳.

نادری فر، مهین؛ قلعجایی، فرشته؛ اکبری زاده، مجید رضا و ابراهیمی طبس، ابراهیم (۱۳۸۹). بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد در نوجوان دانش آموز در مورد اکتزازی در مراکز پیش دانشگاهی زاهدان. *مجله اصول بهداشت روانی*، ۱۲(۴)، ۷۱۹-۷۱۰.

وطن خواه، محمد؛ اکبری شایه، یحیی؛ دلاور، محمد؛ ریاحی، فروغ و پاک، سحر (۱۳۹۳). رابطه هیجان خواهی و آمادگی به اعتیاد و نقش تعدیل گر ویژگی های شخصیتی روان رنجور خویی و توافق پذیری در دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد. *مجله دانشگاه علوم پزشکی ایلام*، ۲۲(۱)، ۷۰-۶۴.

Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28, 117-148.

Bandura, A. (1997). Self-efficacy and health behavior. In A. Baum, S. Newman, J. Wienman, R. West, & C. McManus (Eds.), *Cambridge handbook of psychology, health and medicine*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bandura, A. (2006). Health promotion by social cognitive means. *Journal of Nutrition Education Behavior*, 31, 64-131.

Benyon, K., Hill, S., Zadurian, N., Mallen, C. (2010). Coping strategies and self-efficacy as predictors of outcome in osteoarthritis: a systematic review. *Journal of Musculoskeletal Care*, 8(4), 224-236.

Berzonsky, M. D., & Ferrari, J. R. (2009). A diffuse-avoidant identity processing style: Strategic avoidance or self-confusion Identity. *An International Journal of Theory and Research*, 9, 145-158.

Burleson, A., & Kaminer Y. (2005). Self-efficacy as a predictor of treatment outcome in adolescent substance use disorders. *Addictive Behaviors*, 30(17), 51-64.

Chandra, P. S., Krishna, V. A. S., Benegal, V., & Ramakrishna, J. (2003). High-risk sexual behavior and sensation seeking among heavy alcohol users. *Indian Journal of Medicine Research*, 117, 88-92.

Dervaux, A., & Bayle, F. (2001). Is substance abuse in schizophrenia related to impulsivity, sensation seeking or anhedonia? *The American journal of psychiatry*, 158(3), 492-494. DOI: 10.1176/appi.ajp.158.3.492.

Dolan, S. L, Martin, R. A. & Rohsenow, D. J. (2008). Self-efficacy for cocaine abstinence: Pretreatment correlates and relationship to outcomes. *Addictive Behaviors*, 33(5), 675-688.

Dwyer, A. L., Cummings, A. L. (2001). Stress, Self-Efficacy, Social Support, and Coping Strategies in University Students. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 35(3), 208-220.

Huth-Bocks, A. C. (2002). Personality, sensation seeking and risk-taking behavior in a college population. *Journal of National Honor Society in Psychology*, 15, 653-667.

Larimer, M., Kilmer, J., & Lee, C. (2005). College Student Drug Prevention: A Review of Individually-Oriented Prevention Strategies. *Journal of drug issue*, 35, 431-456.

McKellar, J., Ilgen, M. A., Moos, B. S. & Moos, R. H. (2008). Predictors of changes in alcohol-related self-efficacy over 16 years. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 35(2), 148-155.

Tate, S. R., Wu, J., McQuaid, J., Cummins, K., Shriver, C., Krenek, M. & Brown, S. A. (2008). Co-morbidity of Substance Dependence and Depression: Role of Life

- Stress and Self-Efficacy in Sustaining Abstinence. *Psychology of Addictive Behavior*, 22(1), 47-57. DOI: 10.1037/0893-164X.22.1.47.
- White, J. M., Wampler, R. S., & Winn, K. I. (1998). The identity style inventory: A revision with a sixth grade reading level (ISI-6G). *Journal of Adolescent Research*, 13, 223° 245.
- Williams, R. B., Barefoot, J. C., Califf, R. M., Haney, T. L., Saunders, W. B., Pryor, D. B., & Mark, D. B. (1992). Prognostic importance of social and economic resources among medically treated patients with angiographic ally documented coronary artery disease. *Journal of American Medical Association*, 267(4), 524-540.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۲۷۲

272

سال ۱۳۹۶، شماره ۴۳، زمستان ۱۳۹۶
Vol. 11, No. 44, Winter 2018